

G. BOLOGNESI

BALŲ-ARMĖNŲ KALBŲ IZOGLOSOS A. MEJĖ DARBUOSE

(A. Mejė mirties metinėms paminėti)

Pirmasis mano pranešimo pavadinimas buvo „Baltų-armėnų kalbų izoglosos“, bet dėl medžiagos platumo buvau priverstas temą susiaurinti: nusprendžiau pana- grinėti baltų-armėnų kalbų izoglosas [Mejė darbuose, kadangi šis prancūzų kalbi- ninkas anksčiau ir geriau už bet kurį kitą išryškino baltų-armėnų kalbų ryšius (ypač leksinius). Manau, kad jo darbų analizė yra reikalinga ir naudinga kitiems bendres- niems baltų-slavų izoglosų tyrinėjimams. Tokiu būdu norėčiau pagerbti didžiojo prancūzų maestro talentą jo 50-ųjų mirties metinių, kurios, tikiuosi, nebus pamirštos, išvakarėse.

Reikia priminti, kad savo veiklos pradžioje Mejė iš visų ide. kalbų labiausiai do- mėjosi armėnų kalba. Jis buvo gimęs 1866 m. Mulene, jau nuo 1887 m. klausė ar- mėnų k. kurso, kurį tuomet Paryžiaus Rytų kalbų mokykloje (École des langues orien- tales) skaitė dėstytojas Carrière. 1890–1891 m. Mejė stažavo Kaukaze – Tbilisyje ir Ečmiadzine. Šios kelionės proga jis buvo sustojęs Vienoje pas tėvus mechitaristus pasiklausyti Meringerio paskaitų. Sugrįžęs į Paryžių, Mejė kartu su Duvau užėmė savo mokytojo F. de Sosiūro vietą Aukštojoje mokykloje (École des hautes-études). 1902 m. mirus dėstytojui Carrière, Mejė buvo pavesta dėstyti armėnų kalbą Rytų kalbų mokykloje. Prieš pradėdamas dėstyti šį kursą, Mejė dar kartą nuvyko į Eč- miadziną patyrinėti armėniškų rankraščių ir pasitobulinti kalbėti armėniškai.

Šitie negausūs duomenys pasako, kodėl Mejė savo pirmuosius darbus rašė dau- giausia apie armėnų kalbą. Čia norėčiau pastebėti, jog jau pirmosiose savo studijose Mejė aiškiai matė galimybę lyginti armėnų ir baltų kalbas, ypač leksikos atžvilgiu. Remdamasis Mejė darbais (daugiausia pirmaisiais), noriu paminėti reikšmingiau- sius jo atradimus iš baltų-armėnų kalbų izoglosų. Taip turėsime progą ne tik įsiti- kinti Mejė tyrinėjimo rezultatų teisingumu ir įdomumu, bet ir kritiškai pasverti tai, kas vėlesniems tyrinėtojams kėlė kokių nors abejonių.

Tiesą pasakius, pirmasis Mejė bandymas atrasti baltų-armėnų kalbų leksinę izo- glosą sužlugo. Prieš išvykimą į Armėniją Mejė buvo baigęs pirmąjį savo straipsnį iš armėnų kalbotyros, kurį 1890 m. išspausdino žurnalas „Mémoires de la Société de linguistique de Paris“. Šiame straipsnyje jis pritaria Hiubšmano hipotezei, pagal kurią armėnų kalbos *ver* lyginamas su liet. *viršus*, ir neatsižvelgia į Bugge nuomonę

lyginti minėtą arm. *ver* su sen. indų *upári*, gr. ὑπέρ [1]. Šiuo atveju, aišku, Mejė ir Hiubšmanas klydo. Vėliau ir pats Mejė pakeitė savo nuomonę, priėmė labiau pagrįstą ir, be abejo, fonetiniu atžvilgiu tikslesnę Bugge hipotezę [2].

Po 2 metų tame pačiame žurnale Mejė išspausdino straipsnį apie armėnų kalbos linksniavimą. Čia jis pateikė naujų ir įdomių hipotezių dėl baltų-armėnų kalbų ryšių. Ypač įdomus jo armėnų kalbos I daugiskaitos asmens įvardžio *mek'* lyginimas su lie. *mes* [3], plg. taip pat sen. slavų *my*, sen. graikų eolų (arba Lesbo) tarmės *αμ-μες*, dorėnų *ἀ-μές*; minėtos formos kilusios iš senovinio **mes*, turinčio vienaskaitos netiesioginiams linksniams būdingą kamieną **me-*, tuo tarpu kai visose kitose ide. kalbose dgsk. I asmenyje yra skirtingi kamienai (**uei-* arba *nes-*). Armėnų k. įvardžio *mek'* gretinimas su liet. *mės* yra iš principo toks pat, kaip armėnų veiksmažodžio dgsk. I asmens galūnės *-mk'* (su nuosekliu paskutinio skiemens balsio išnykimu daugiaskiemeniuose žodžiuose) gretinimas su sen. graikų dorėnų tarmės *-μες* (sen. indų *-mah*, lot. *-mus*).

Šitos morfologinės izoglosos atradimas, man rodos, labai reikšmingas. Į ją nebuvo atkreipęs dėmesio Hiubšmanas, bet jis jau buvo pastebėjęs, jog: „In der flexion des armenischen ist spezifisch iranisches nicht nachzuweisen, vielmehr trennt es sich in einem wichtigen punkte von dem arischen und stimmt mit dem slavolettischen überein“ [4].

Tame pačiame straipsnyje minimos dar dvi izoglosos, kurios būdingos ne vien armėnų ir baltų kalboms, plg. armėnų-baltų-germanų k. izoglosas: arm. *kelel*, lie. *gėlti*, sen. vok. aukšt. *quelan*, *quāla* [5] ir arm. *terel* gretinimą su liet. *dirti* ir gr. δέρω, ką galima pritaikyti ir kitoms kalboms, nors, kaip pastebi Solta, „Die bedeutungsmäßige Übereinstimmung ist innerhalb des angeführten Materials am größten zwischen Arm. Griech. Lit. Slav“ [6].

Mejė požiūris į armėnų kalbos ryšius su baltų ir kitomis ide. kalbomis dar labiau paaikškėja iš kito straipsnio, išspausdinto 1896 m. žurnale „Mémoires de la Société de linguistique de Paris“. Šiame straipsnyje daugiausia kalbama apie „Position dialectale de l'arménien“, o apie kelioms ide. kalboms bendrus skirtumus sakoma: „...l'on en trouve assez pour établir avec précision que la situation dialectale de l'arménien est intermédiaire entre l'indo-iranien, le letto-slave et le grec“ [7].

Jau ir Hiubšmanas žymiame savo straipsnyje, parašytame 21 metais anksčiau negu Mejė straipsnis, teigė, jog armėnų kalba nėra iranėnų kilmės. Jis rašė: „Es (d. h. das armenische) ist darum als selbständiger sprachzweig zwischen iranisch und slavolettisch zu stellen“ ir padarė išvadą: „Das resultat meiner ganzen untersuchung ist danach dieses: Das armenische steht im kreise der arisch-slavolett. sprachen zwischen iranisch und slavolettisch“ [8].

Taigi nors armėnų ir indoiranėnų bei armėnų ir graikų lingvistiniai atitikmenys tuo metu jau buvo pakankamai žinomi, nereikia užmiršti, kad tada armėnų ir baltų-

slavų kalbų atitikmenys buvo mažai težinomi arba visai nežinomi. Tai suvokdamas Mejė teisingai sakė: „Si les rapprochements avec le letto-slave étaient recherchés aussi méthodiquement que l’ont été ceux avec le grec et l’indo-iranien, leur nombre serait aisément accru“ [9]. Ši teiginį jis patvirtina naujomis baltų-armėnų kalbų lekcinėmis izoglosomis, iš kurių išsiskiria toji, kuri susieja arm. *gort* su latv. *varde* ir liet. *varlė*. Ši izoglosa yra labai svarbi tuo, kad ji nėra būdinga pačioms slavų ir visoms kitoms ide. kalboms [10]. Iš šio svarbaus gretinimo paaiškėja kai kurios armėnų ir baltų kalbų ypatybės. Baltų kalbų formos aiškiai rodo, kad armėnų kalbos žodžio pradinis gomurinis priebalsis kilęs ne iš ide. gomurinio arba lūpų gomurinio skardaus aspiruoto priebalsio **gh-* arba **gʰh-*, bet iš ide. **u-*. Tuo tarpu armėnų kalbos forma rodo, kad baltiškų žodžių šaknies balsis kilęs ne iš ide. **a*, bet ir ide. **o* ir kad latvių k. dantinis priebalsis *d* kilęs ne iš skardaus aspiruoto ide. priebalsio **dh*, bet iš paprasto skardaus **d*. Kitą izoglosą, būdingą tik baltų ir armėnų kalboms, Mejė atrado, lygindamas arm. *kardam* su sen. prūsų *gerdaut* (plg. ir liet. *geřdas*, *girdėti*), kurių šaknis kilusi iš ide. **gʰerdh-* arba **gʰer-* su išplėtimu *-dh*, būdingu tik baltų ir armėnų kalboms [11].

Dar norėčiau priminti arm. *bowtʹ* gretinimą su liet. *bukùs*, kuri Hiubšmanas laikė „unsicher, da keine Berechtigung vorliegt, *tʹ* in arm. *butʹ* und *k* in lit. *buk-* als Suffixe abzutrennen“ [12]. Mejė šios etimologijos neneigė. Neseniai Solta, cituodamas Spechtą („...der auf den Wechsel von *-k/-t* Suffixen hinwies“), padarė išvadą, kad „...es ist also ohne weiters möglich, arm. *butʹ* und lit. *bukùs* miteinander zu verbinden, wie es Meillet getan hat“ [13].

Remdamasis tokiomis baltų-armėnų kalbų izoglosomis, Mejė priėjo išvadą, kad: „...il est donc legitime de conclure que le vocabulaire ne fournit pas de raisons de rapprocher l’arménien de l’indo-iranien et du grec plutôt que du letto-slave“ [14]. Tačiau šitą teiginį reikėtų patikslinti, atsižvelgiant į tai, kad jis remiamas klaidingais arba bent abejotinais gretinimais. Pavyzdžiui, arm. *erkar* lyginimas su liet. *eřdvas* (Mejė juo nebuvo tikras), ir vėliau pats jo atsisakė [15]) yra visiškai nepagrįstas. Taip pat klaidingas yra ir arm. *der* lyginimas su liet. *dár*, nes *dár* iš tiesų tėra tik žodžio *dabar* sutrumpinimas. Arm. *galt* „paslapčia, vogčiomis“ ir arm. *gol* „vagos“ gretinimas su latvių *wilt* „apgauti“ (liet. *pri-vilti*) buvo laikomas Hiubšmano „Unsi-cher wegen der Bedeutungsverschiedenheit“ [16]. Nors Hiubšmanas ir abejojo šiuo gretinimu, Mejė jo neatsisakė [17], o Solta jo laikosi ir šiandien [18]. Bet iš tikrųjų Hiubšmano iškeltos semantinės abejonės man atrodo pagrįstos. Atsižvelgiant į tai, kad pasitaiko panašių atvejų, kur prieveiksmis, reiškiantis „vogčiomis“, yra susijęs su daiktavardžiu, reiškiančiu „vagis“ (plg., pavyzdžiui, lot. *fur* ir *furtim*, gotų *þiubs* ir *þiubjo*, vok. *stehlen* ir *verstohlen*, sen. slavų *tatř* ir *tai*), būtų galima manyti, jog priimtinesnis yra arm. *gol* ir *galt* lyginimas su gotų *wilwan* „vogti“, *wulwa* „vagis“ [19].

Tame pačiame straipsnyje dar yra ginčytinas arm. *fe* (senųjų rankraščių forma, vėliau virtusi *t'ē*) gretinimas su liet. *te* ir su semantikos atžvilgiu artimesnėmis sen. saksų *the* bei sen. anglų *þe*. Apie šį gretinimą Hiubšmanas taip sakė: „Unsicher, da arm. *fē* doch wohl erst aus *efē* verkürzt ist“ [20]. Dėl panašių priežasčių ir R. Schmitt neslepia savo abejonių [21]. Žodžio *efe* /*efē*/ paskutiniojo balsio išlaikymas greičiau leistų manyti, kad *efe* yra išplėsta forma, analogiška su *te*. Solta be išlygų priima Mejė etimologiją [22]. Džaukjan taip pat laiko šią 'etimologiją teisinga ir pagal ją suponuoja armėnų-baltų-germanų kalbų izoglosą [23].

Chronologiškai toliau aptarsime Mejė straipsnį „Étymologies arméniennes“, išspausdintą 1898 m. minėtame žurnale. Šis straipsnis įdomus trimis savo etimologijomis. Prieš pradėdamas jas nagrinėti, noriu pacituoti bendro pobūdžio įvadinę pastabas, liudijančias etimologijų įdomumą: „Le nombre et la complexité des changements qui sont survenus entre la période indo-européenne et le moment où l'arménien est connu, la variété des influences subies, les ambiguïtés de la phonétique, tout concourt à enlever, dans la plupart des cas, à ceux qui recherchent l'étymologie des mots arméniens originaux le pouvoir de démontrer les rapprochements qu'ils proposent: souvent il faut se contenter du probable, plus souvent encore de simples possibilités; les rapprochements qui suivent ne prétendent nullement à la certitude. Les mots étudiés ici n'ont pas, jusqu'à présent, été reconnus pour empruntés et, par leur sens, semblent peu suspects de l'être en effet: il est impossible de dire néanmoins si la découverte d'une nouvelle source d'emprunts n'en éliminerait pas immédiatement plusieurs...“ [24]. Pagal vieną minėto straipsnio etimologiją arm. *varem* lyginamas su liet. *varaũ*, *varýti*, turinčiais beveik tą pačią reikšmę. Nors šie žodžiai semantiškai beveik sutampa, jų signifiantų panašumas yra klaidinantis. Priimant tokią etimologiją, kyla abejonė dėl ide. priešbalsinio **u-* išsirutuliojimo armėnų kalboje: galima sutikti, kad arm. *v-* galėjo kilti ir iš ide. **u-*. Mejė dar manė, kad šioje pozicijoje ide. **u-* armėnų kalboje galėjo dvejopai išsirutulioti: *g-* ir *v-*. Bet tuo tarpu, kai tokių pavyzdžių, kur arm. *g-* kilęs iš ide. *u-*, yra gausiai, dėl jų abejoti nėra ko, vėlesni tyrinėjimai vis labiau griovė tą tikimybę, kad ir arm. *v-* galėjo kilti iš ide. *u-*. Norėdamas paremti savo hipotezę, Mejė pateikia ir armėnų k. skaitvardį *vec'* bei armėnų k. dalelytę *vay*; bet *vec'* nėra kildinama iš ide. **ue'k's*, kaip Mejė manė, bet iš ide. **suyeks*, o arm. *vay* nėra savas žodis („echtarmenisch“), kurį būtų galima lyginti su lot. *uae*, sen. airių *fé*, got. *wai*, bet skolinys iš iranėnų kalbos, kur tą pačią reikšmę turinti dalelytė dažnai aptinkama visame viduriniame iranėnų kalbos laikotarpyje (plg. partų tarmės *w'y* vidurinės persų tarmės *vāi*) [25].

Kaip ir dauguma armėnų k. žodžių, prasidedančių priebalsiu *v-*, taip ir žodis *varem*, be abejonės, yra skolinys iš iranėnų kalbos, kilęs iš partų tarmės šaknies *vād-*, „vesti“: partų tarmės skardžioji dantinė friktyvinė *ð* išsirutuliojo į armėnų kalbos

r [26]. Partų tarmės *vāð-* (avestų *vad-*) kilęs iš ide. šaknies **uedh-*, iš kurios atsiradęs ir liet. *vedù*. Taigi negalima tiesiai lyginti arm. *varem* su liet. *varaũ*, *varýti*, kaip buvo manęs Majė, nes *varem* tėra skolinys iš partų tarmės žodžio, kurio šaknis turi bendrą etimologiją su liet. *vedù*.

Grižtant prie Mejė metodologinio pobūdžio samprotavimų minėto straipsnio pradžioje, reikia priminti, jog Mejė, ieškodamas arm. *varem* etimologijos, buvo suklaidintas vadinamųjų „ambiguités de la phonétique“ ir dar neįvykusios „découverte d’une nouvelle source d’emprunts“.

Kita to paties straipsnio Mejė etimologija yra, priešingai, labai įdomi ir nekelia jokių abejonių dėl baltų-armėnų kalbų leksinių ryšių. Kalba eina apie arm. *ezer*, kuriam Mejė rado tikslų atitikmenį liet. *ežė*, latv. *eža*, sen. prūsų *asy* [27]. Slavų k. žodžiai (kaip sen. slavų *jazŭ*, rusų *ez (jaz)* ir kt.), kurie irgi priklauso šitai leksinei šeimai, yra semantiškai tolimesni. Tačiau reikia pastebėti, kad arm. *ezer* su baltų k. žodžiais gretino jau anksčiau vokiečių orientalistas de Lagarde. Tai sužinojęs, Mejė vėliau kitame straipsnyje garbingai pripažino tos etimologijos prioritetą vokiečių mokslininkui: „...le rapprochement de arm. *ezer* et de lit. *ežė*, etc., se trouve déjà cité dans les „Armenische Studien“ de de Lagarde, n°681“ [28]. Tiesą pasakius, de Lagarde tą etimologiją pirmą kartą iškėlė ne veikale „Armenische Studien“ (Göttingen, 1877), o savo studijoje „Zur Urgeschichte der Armenier. Ein philologischer Versuch“ (Berlin, 1854, 983).

Minėtina dar viena šio straipsnio etimologija: Reduplikuoto armėnų kalbos žodžio *atj-a-m-owlj-k'* komponentą *alj-* (plg. taip pat arm. *atj-atj*) Mejė lygino su graikų *αχλός* ir sen. prūsų *aglo* ir rado naują baltų-graikų-armėnų kalbų izoglosą [29].

Kalbant apie straipsnį „Armeniaca“, norėtusi priminti ekspresyvinio armėnų kalbos veiksmažodžio *lakem* etimologiją. Anot Mejė, šitą veiksmažodį tiksliai atitinka tik liet. *lakù* ir sen. slavų *lokati* (iš čia kilusios dabartinių slavų kalbų formos). Taip randama kita įdomi baltų-slavų-armėnų kalbų izoglosa [30].

Baigdamas straipsnį, noriu paminėti vieną iš pačių įdomiausių leksinių baltų-armėnų k. izoglosų, pastebėtų Mejė. Dėl arm. žodžio *jowr* „vanduo“ buvo įvairių etimologijų. Šis armėnų žodis dažniausiai buvo gretinamas su sen. indų *kšara-*. Toki gretinimą dar ir šiandien randame kai kuriuose ide. kalbų etimologiniuose žodynuose. Bet jis yra visiškai klaidingas (ypač fonetikos atžvilgiu) [31]. Mejė surado tikslus arm. žodžio *jowr* atitikmenis baltų kalbose. Jau 1903 m. savo vadovėlio „Esquisse d’une grammaire comparée de l’arménien classique“ [32] pirmajame leidime jis išvelgė, kad galima lyginti šį armėnų kalbos žodį su liet. *jūrės* ir sen. prūsų *juryay*. Vėliau visa tai jis dar labiau pagrindė [33]. Ši nepaprastai svarbi etimologija padėjo Mejė rasti naują neginčytiną baltų-armėnų kalbų izoglosą ir įnešti svarų indėlių į armėnų kalbos priešistoriją. Jis nustatė iki tol nežinomą armėnų kalbos fonetinį dalyką, būtent, kad armėnų k. *j-* atsirado iš ide. **j-*. Specialistai ne iš karto pritarė

šiai fonetinei hipotezei. 1906 m. Pedersenas paneigė Mejė etimologiją. Jis teigė: „Idg. *j ist im Armenischen niemals zu j geworden“ [34]. Bet vėliau Mejė išvesta etimologija buvo pripažinta. Kartu su baltų-armėnų kalbų izoglosa *jūrės – jowr* specialistai priėmė ir hipotezę, kad arm. *j*- kilęs iš ide. *j- [35]. Tai pavyzdys, akivaizdžiai rodantis etimologijos ir istorinės fonetikos abipusį priklausomumą. Tai ir būtų pagrindinė mano straipsnio išvada.

Iš to, kas buvo kalbėta, matyti, kad pagrindiniai baltų-armėnų kalbų izoglosų atradimai yra iš esmės tuose Mejė darbuose, kuriuos jis parašė jaunystėje, paskutiniajame praėjusio šimtmečio dešimtmetyje. Iš tų darbų atsirado Mejė vadovėlis „Esquisse d'une grammaire comparée de l'arménien classique“. Mejė ir vėliau domėjosi armėnų kalba, bet tyrinėjo iš esmės kitas problemas, visų pirma – armėnų kalbos ryšius su iranėnų ir graikų kalbomis.

1. Meillet A. Notes de phonétique // MSL 7. 1890. P. 15 / dabar t.p. Meillet A. Études de linguistique et de philologie arméniennes [cit. ELPhA]. Louvain. 1977. 2 vol. P. 7.
2. Meillet A. À propos de l'interrogatif et relatif or // REArm 7. 1927. P. 1 (ELPhA II 241); idem, Esquisse d'une grammaire comparée de l'arménien classique³ [cit. Esquisse d'une grammaire]. Vienne. 1936. P. 50.
3. Meillet A. Notes sur la déclinaison arménienne // MSL 8. 1892. P. 161 (ELPhA II 16).
4. Hübschmann H. Über die Stellung des Armenischen im Kreise der indogermanischen Sprachen [cit. Über die Stellung]. KZ 23. 1875. P. 13 (dabar t. p. Hübschmann H. Kleine Schriften zum Armenischen [cit. Kleine Schriften] / Hrsg. von Schmitt R. Hildesheim; New York. 1976. P. 9/.
5. Plg. t. p. Джаукян Г. Б. Опыт семантической классификации и ареального распределения индоевропейской лексики армянского языка [cit. Опыт семантической классификации] // Джаукян Г. Б., Сараджева Л. А., Арутунян Ц. Р. Очерки по сравнительной лексикологии армянского языка. Ереван, 1983. P. 71.
6. Solta G. R. Die Stellung des Armenischen im Kreise der indogermanischen Sprachen [cit. Die Stellung]. Wien. 1960. P. 266. Plg. t. p. Сараджева Л. А. Армяно-славянские лексикограмматические параллели. Ереван, 1980. P. 44, 88.
7. Meillet A. Varia // MSL 9. 1896. P. 149 (ELPhA II 24).
8. Hübschmann H. Über die Stellung, p. 30, 39 (Kleine Schriften, pp. 26, 35).
9. Meillet A. Varia // MSL 9. 1896. P. 149 (ELPhA II 24).
10. Plg. Джаукян Г. Б. Опыт семантической классификации, p. 115.
11. Plg. Solta G. R. Die Stellung, pp. 446–447; Джаукян Г. Б. Опыт семантической классификации, p. 72. Tačiau negalima visiškai paneigti to fakto, kad arm. *kardam* yra skolinys iš iranėnų k. / plg. Bolognesi G., Osservazioni sul Draxt i Asūrīk, „Rivista degli Studi Orientali“ 28 /1953/, pp. 178–179/.
12. Hübschmann H. Armenische Grammatik. Erster Teil: Armenische Etymologie [cit. Arm. Gramm.]. Leipzig, 1897. P. 430.
13. Plg. Meillet A. Étymologies arméniennes // MSL 10. 1898. P. 282 (ELPhA II 47); idem, Études sur l'étymologie et le vocabulaire du vieux slave. Seconde partie. Paris. 1905. P. 378; Solta G. R., Die Stellung, p. 348. Džaukjanas irgi mano, kad arm. žodžio komponentas *-t'* yra prie-

saga: „**bhu-t->but*“ (Джаукян Г. Б. Сравнительная грамматика армянского языка [cit. Сравнительная грамматика]. Ереван, 1982. P. 49).

14. Meillet A. *Varia* // MSL 9. 1896. P. 150 (ELPhA II 25).

15. Plg. Meillet A. *Remarques étymologiques* // REArm 4. 1924. P. 1–4 (ELPhA II 209–212); idem *Esquisse d'une grammaire*. P. 51, 142.

16. Hübschmann H. *Arm. Gramm.*, p. 431.

17. Meillet A. *Esquisse d'une grammaire*. P. 43.

18. Solta G. R. *Die Stellung*, pp. 452–453.

19. Bolognesi G. *Nuovi contributi per uno studio etimologico e comparato del lessico armeno*. „*Aevum*“ 23. 1949, pp. 125–127.

20. Hübschmann H. *Arm. Gramm.*, p. 449.

21. Schmitt R. *Grammatik des Klassisch-Armenischen mit sprachvergleichenden Erläuterungen* [cit. *Grammatik des Klass. – Arm.*]. Innsbruck, 1981. P. 213.

22. Solta G. R. *Die Stellung*. P. 399.

23. Джаукян Г. Б. Опыт семантической классификации. P. 111. Meillet A. *Étymologies arméniennes* // MSL 10. P. 274 (ELPhA II 39).

25. Bolognesi G. *Aspetti lessicali e semantici dell'interferenza nei contatti interlinguistici tra l'armeno l'iranico e il greco*. „*Diacronia sincronia e cultura. Saggi linguistici in onore di Luigi Heilmann*“. Brescia. 1984, pp. 3–8.

26. Bolognesi G., cit. *veik.*, pp. 8–15.

27. Meillet A. *Étymologies arméniennes* // MSL 10. 1898. P. 282 (ELPhA II 47) Plg. t.p. Meillet A. *JEZERO, jazü / *ezü/*. BSL 29. 1928. P. 38–40.

28. Meillet A. *Étymologies arméniennes* // MSL 11. 1900. P. 390, išn. 1 (ELPhA II 57, išn. 1)

29. Plg. Джаукян Г. Б. Сравнительная грамматика, p. 58; *ibid.* Опыт семантической классификации. P. 47; Solta G. R., *Die Stellung*, p. 281–282.

30. Meillet A. *Armeniaca*. MSL 15. 1909. P. 357 (ELPhA II 136). Plg. t. p. Сараджаева Л. А. Армяно-славянские лексико-грамматические параллели. Ереван, 1980, p. 23, 124, 149; Джаукян Г. Б. Сравнительная грамматика, p. 51, 171; *ibid.* Опыт семантической классификации. P. 81.

31. *Ir Pokornu* (IGW, p. 487) *laiko arm. fowr lyginimą su sen. indų kšara-* „wahrscheinlich“; plg. t. p. Maurohofer M., *Kurzgefaßtes etymologisches Wörterbuch des Altindischen*. Bd. 1. Heidelberg, 1956. P. 287 „*kšaram* ... vgl. (vielleicht) *arm. fur*“, *kuriam Benveniste savo recenzijoje papriekaištavo*: „On ne peut, même avec 'vielleicht', rapprocher skr. *kšara-* 'eau' et *arm. fur* (p. 287): la phonétique s'y oppose“ (OLZ 50, 1955, p. 490); *dėl šios pagrįstos kritikos Maurohofer pakeitė savo nuomonę*: „*kšaram*: *arm. fur* ist aus lautlichen Gründen zu streichen, Benveniste OLZ, 1955, 490“ (cit. *veik.*, p. 567).

32. Meillet A. *Esquisse d'une grammaire*. Vienne. 1903. P. 29.

33. Meillet A. *De quelques y initiaux devant u- en indo-européen* // BSL 23. 1922. P. 76; plg. t. p. antrąjį *Esquisse d'une grammaire leidimą*. Vienne 1936. P. 52.

34. Pedersen H. *Armenisch und die Nachbarsprachen*. KZ 39. 1906. P. 405.

35. Plg. Solta G. R. *Die Stellung* pp. 321–322; Джаукян Г. Б. Сравнительная грамматика, p. 40; Schmitt R. *Grammatik des Klass* // *Arm.*, p. 70.